

Pelling sprider myter om den svenska välfärdsmodellen

Hufvudstadsbladet den 16 maj 2025

I ett debattinlägg (HBL 8.5) målar Lisa Pelling vid tankesmedjan Arena Idé upp en mörk bild av konkurrensutsättningen av svenska välfärdstjänster, med skolan och äldreomsorgen som exempel. Hon påstår att ”marknadsexperimentet” sedan 1990-talet har lett till försämringar eftersom privata aktörer ”kompromissar med kvaliteten för att maximera vinsten”. Hon uppmanar således Finland att inte följa Sveriges exempel.

Men Pelling ignorerar helt den empiriska forskningen om kvalitetseffekterna av de svenska valfrihetsreformerna. Och denna forskning stödjer inte hennes resonemang.

Låt oss börja med skolan. Pelling påstår att valfrihet och privata aktörer ”kraftigt [har] försämrat [den svenska] utbildningens kvalitet”, men tvärtom har studier funnit positiva effekter i inhemska kunskapskontroller. Min egen forskning visar också att konkurrensen bromsade fallet i den internationella TIMSS-undersökningen fram till 2011 – och sedan bidrog till de relativt kraftiga förbättringar som var tydliga redan innan pandemin (vilka Pelling helt ignorerar). Samtidigt tycks konkurrensen även ha bidragit till lägre kostnader.

Faktum är att den svenska skolan numera presterar väl internationellt sett, speciellt när man tar hänsyn till invandringen, vilket krävs för att inte blanda ihop effekter av skol- respektive invandringspolitik. I Pisa 2022 nådde Sverige en femteplats i OECD bland elever med inhemsk bakgrund och i TIMSS 2023 presterade svenska åttondeklassare i snitt bäst utanför Ostasien i denna grupp.

Intressant nog är det i stället Finland – där marknadskrafterna i skolsystemet är mycket svagare – som numera har OECD:s sämsta resultatutveckling i Pisa. I det senaste TIMSS-provet presterade åttondeklassare med finländsk bakgrund i snitt också sämre än elever med svensk bakgrund, en skillnad som drivs av att de förstnämnda ligger ett helt läsår efter de sistnämnda i matematik. Och trots att Sverige har haft mycket större invandring än Finland presterar Sverige nu bättre i matematik, även med elever med utländsk bakgrund inkluderade.

Att den konkurrensutsatta svenska skolan reser sig samtidigt som den finländska skolan faller är i sig inte förvånande, givet den ovannämnda forskningen. Det har heller aldrig funnits något forskningsstöd för att avsaknaden av marknadskrafter låg bakom det (före detta) finländska skolundret, som hade helt andra orsaker. Pelling tycks ha fastnat i en numera utdaterad verklighetsbeskrivning.

Inte heller finns det evidens för att de svenska reformerna har försämrat kvaliteten i äldreomsorgen över lag. Pelling lutar sig här mot anekdoter om misskötsel hos enskilda aktörer, men dessa säger mer om logiken i svensk medierapportering än om privatiseringens effekter. Och forskning visar tvärtom att privatiseringen av äldreomsorgen ledde till lägre mortalitet (och lägre kostnader).

Detta betyder naturligtvis inte att den svenska modellen är perfekt. Det finns områden, såsom ambulansdriften, där privatiseringar kan ha påverkat kvaliteten negativt. Det finns också generellt mycket som talar för att de svenska systemen skulle må bra av reformer för att fungera optimalt.

Men Pellings svartmålning av den svenska modellen är onyanserad och missvisande. Finländska politiker gör därför bäst i att ignorera hennes påståenden i arbetet med att stärka välfärden.

Gabriel Heller Sahlgren